

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343

І. М. Бігунець

orcid.org/0000-0003-2860-9371аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справПРОЦЕСУАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ СТОРОНИ ЗАХИСТУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Актуальність теми. Основним змістом кримінальної процесуальної діяльності є встановлення обставин кримінального правопорушення, а основним засобом отримання і перевірки доказів у кримінальному провадженні є слідчі (розшукові) дії.

Прийняття КПК України та прописана у ньому позиція законодавця щодо можливості здійснення досудового розслідування в режимі відеоконференції дало змогу вирішити низку проблем, пов'язаних із забезпеченням участі сторін кримінального провадження в дослідженні доказів завдяки використанню технічних засобів. Закон дозволяє в режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) проведення тільки двох слідчих (розшукових) дій – допиту осіб (у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб) та впізнання осіб чи предметів.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика проведення допиту учасників кримінального провадження під час досудового розслідування перебуває в полі зору науковців, серед яких: І.В. Гловюк, О.В. Гунченко, Є. В. Дояр, М.П. Климчук, Л.М. Лобойко, М.А. Макаров, М.А. Маркуш, М.А. Погорельський, Л.Д. Удалова, В.І. Фаринник, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.О. Юхно та інші. Проте, на наш погляд, відкритими залишаються окремі питання удосконалення процедури допиту підозрюваного в режимі конференції.

Метою статті є аналіз підстав і визначення особливостей процесуального порядку проведення допиту підозрюваного у режимі відеоконференції під час досудового розслідування, а також вироблення відповідних пропозицій з метою спрощення процедури отримання доказів у такий спосіб.

Виклад основних положень. Правове регулювання проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції здійснюється КПК України та Інструкцією «Про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконферен-

ції під час судового засідання (кримінального провадження)», затвердженої Наказом ДСА України № 155 від 15.11.2012 р.

Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 232 КПК України допит осіб під час досудового розслідування може бути проведено у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування) у випадках неможливості безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин, необхідності забезпечення безпеки осіб, проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого, необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування, наявності інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми [1]. Вказаний перелік не є вичерпним, а тому слід припустити, що таким випадком, приміром, може бути допит двох або більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їх показаннях, який не виключає перерахованих вище підстав.

При проведенні відеоконференції необхідно суворо дотримуватися умов надання ефективної правової допомоги підозрюваному. Надання захисника не є формальним рішенням, воно повинно супроводжуватися створенням належних умов для достатнього конфіденційного спілкування з підзахисним. Захисник зобов'язаний сумлінно виконувати покладені на нього обов'язки та роз'яснювати підзахисному про хід процесуальних дій, в яких він безпосередньо приймає участь. Дистанційна участь підозрюваного, у яких немає захисника в такому кримінальному провадженні, є порушенням його права на участь у дослідженні доказів [2, с. 158].

Що стосується можливих скарг підозрюваного на фізичні вади, які перешкоджають його участі у відеоконференції, необхідно розглядати як умову, що не дозволяє здійснювати провадження у такому режимі, оскільки це призведе до простої формальності. Виходячи з цього, суддя зо-

бов'язаний уточнити у підозрюваного, обвинуваченого, чи існують перешкоди для його участі у засіданні в режимі відеоконференції; перевірити достовірність його показань, а також переконаватися у наданні йому відповідних технічних засобів (наприклад, слухового апарату). Законодавче врегулювання даного питання потребує належного методологічного тлумачення з метою поглиблення пізнавальних процесів з дотриманням прав і свобод людини [3, с. 385].

На нашу думку, як альтернатива діючій наразі багатоетапній процедурі, у КПК України має бути передбачена спрощена процедура допиту підозрюваного за певних умов (у разі можливості забезпечити такий допит за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо), гарантувати дотримання законних прав та інтересів підозрюваного).

Незважаючи на наявність загальних норм, які регламентують порядок проведення допиту підозрюваного, провадження процесуальних дій у рамках дистанційного провадження, доцільним вбачаємо впровадження у кримінальну процесуальну діяльність такого порядку проведення допиту підозрюваного, який би забезпечив більш ефективне отримання показань уповноваженими органами у разі, коли таке провадження не здійснюється дистанційно. Йдеться про допит підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України. Звісно, що така процедура матиме свої особливості процесуального та організаційного характеру, що обумовлює необхідність дослідження вказаних аспектів з метою обґрунтування висловлених нами пропозицій.

Слідчій та судовій практиці відомі випадки, коли підозрюваний знаходиться за межами України та з об'єктивних підстав не може залишити своє місце перебування (хвороба, тривале відрядження тощо). Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є проведення допиту підозрюваного членами спільної слідчої групи у рамках міжнародного співробітництва. Проте, як впливає зі змісту ч. 1 ст. 571 КПК України, підставою для створення таких слідчих груп є доцільність проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи [1]. Натомість, на практиці може йтись про здійснення виключно допиту підозрюваного, коли підстав для створення таких груп немає.

Вважаємо, що слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії, які можуть бути виконані членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться (ч. 4 ст. 571 КПК України), не завжди можуть дати такий самий ефект,

як безпосередній допит підозрюваного слідчим, у провадженні якого знаходиться справа. Дійсно, здійснюючи кримінальне провадження, найкращий результат досягається тоді, коли слідчий безпосередньо сприймає процес проведення процесуальної дії, отримані результати. Відсутність у слідчого, що здійснює кримінальне провадження і направляє запит про надання міжнародної правової допомоги до компетентного органу іноземної держави, можливості безпосередньо сприймати проведення процесуальної дії та її результати, застосовувати відповідні методи пізнання, є чинником, який ускладнює як власне проведення процесуальної дії, так і оцінку отриманих результатів, що може негативно впливати на встановлення обставин розслідуваного злочину [4, с. 96-97].

На нашу думку, у КПК України має бути визначено процедуру здійснення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо). Вважаємо, що наявність такої визначеної законодавчо «альтернативи» у отриманні показань від підозрюваного, який знаходиться за межами України, значно спростить доволі громіздку й тривалу процедуру ініціювання допиту в рамках міжнародного співробітництва. Натомість, можливість сторонами кримінального провадження особисто приймати участь у даванні / отриманні показань у такому форматі, сприймати їх з огляду на всі відомі обставини кримінального провадження, сприятиме досягненню завдань кримінального судочинства.

За таких умов на підставі раніше зібраних документів, що засвідчують неможливість безпосередньої участі підозрюваного у допиті, слідчий, прокурор, сторона захисту матиме можливість звернутись із клопотанням про проведення допиту за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо). Логічно, що проведенню такого допиту мають передувати відповідні підготовчі дії (звернення сторони кримінального провадження із клопотанням до слідчого судді щодо ухвалення ним відповідного рішення; спрямування судом будь-яким із способів пересилання документів до посольства (консульства) України на території іншої країни ухвали про допит підозрюваного за допомогою відеоконференції; отримання таких процесуальних документів захисниками підозрюваного; забезпечення участі у допиті перекладача (у разі необхідності); забезпечення ознайомлення підозрюваного з правами та обов'язками тощо).

На нашу думку, обов'язок забезпечити технічні умови для проведення допиту за допомогою відеоконференції має бути покладений на відповідну дипломатичну (консульську) установу України на території іншої країни, яка отримала судові

рішення про проведення вказаної слідчої (розшукової) дії, незалежно від спеціалізації та інстанції суду, який прийняв таке рішення. Здійснення допиту за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України, має відбуватись таким чином, коли один із залучених захисників перебуває в кабінеті разом зі слідчим, прокурором, а інший – разом з підозрюваним у приміщенні, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України, і звідки здійснюється трансляція. Якщо особа утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань іншої держави, запропонований нами порядок допиту у режимі відеоконференції априорі не можливий, оскільки такі установи не можуть бути віднесені до юрисдикції України.

У зв'язку з особливостями проведення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України, виникає необхідність у роз'ясненні прав та обов'язків підозрюваному, що повинно бути здійснено слідчим, прокурором.

Варто вказати й на низку інших техніко-організаційних особливостей, які обумовлені проведенням допиту підозрюваного у такому специфічному режимі. Зокрема, підозрюваному та іншим учасникам, які залучені до процедури допиту, має бути забезпечена можливість чути та спостерігати хід слідчої (розшукової) дії, у разі необхідності ставити запитання й отримувати відповіді, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені КПК України. При цьому технічні особливості скайп-зв'язку мають бути такими, щоб не викликати у слідчого, прокурора жодних сумнівів щодо особи підозрюваного, за участі якого відбувається допит.

На підставі викладеного, пропонуємо доповнити КПК України статтею 232-1 «Проведення допиту підозрюваного у режимі відеоконференції під час досудового розслідування з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України» такого змісту:

«1. За наявності підстав, визначених пунктами 1–5 частини першої статті 232 КПК України, сторони кримінального провадження чи інші учасники кримінального провадження можуть заявити клопотання про проведення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України.

2. Рішення про проведення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України приймає слідчий суддя з відповідним повідомленням Міністерства закордонних справ України та призначає дату допиту з наданням необхідного часу для організації відеоконференції. Дипломатична (консульська) установа України на території іншої країни, яка отримала судові рішення про проведення допиту в режимі відеоконференції, повинна забезпечити технічні умови для його проведення слідчим, прокурором.

3. Допит підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України здійснюється згідно з правилами, передбаченими статтею 24 цього Кодексу. Захисник зобов'язаний вручити підозрюваному пам'ятку про його процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з підозрюваним до закінчення слідчої (розшукової) дії».

4. Використання під час допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України, технічних засобів і технологій повинно забезпечувати належну якість зображення і звуку, а також інформаційну безпеку. Учасникам слідчої (розшукової) дії повинна бути забезпечена можливість ставити запитання і отримувати відповіді осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії дистанційно, реалізовувати інші надані їм процесуальні права та виконувати процесуальні обов'язки, передбачені цим Кодексом».

Висновки. На наше переконання, у КПК України має бути визначено процедуру здійснення допиту підозрюваного за допомогою відеоконференції з приміщення, яке відповідно до міжнародно-правових договорів є територією України (посольства, консульства тощо). Висловлені пропозиції щодо можливості проведення допиту підозрюваного у такому форматі певним чином удосконалять процедуру отримання доказів у кримінальному провадженні, дадуть можливість сторонами кримінального провадження особисто приймати участь у дачі / отриманні показань, сприймати їх з огляду на всі відомі обставини кримінального провадження, сприятимуть досягненню завдань кримінального судочинства, розширять можливості захисника, що сприятиме захисту прав та законних інтересів підозрюваного.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 12.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>. (Дата звернення 25.03.2020).

2. Антонюк А.Б. Процесуальні засади міжнародного співробітництва при розслідуванні кримінальних правопорушень : дис. 12.00.09. Ірпінь. 2016. 220 с.

3. Топчій В. В. Зупинення досудового розслідування у зв'язку з виконанням процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. *Правова політика в Україні: питання теорії та практики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 жовт. 2014 р.). К., 2014. С. 383–386.

4. Чорноус Ю.М. Спільні слідчі групи: правові та організаційні засади. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. Вип. 4 '2013 С. 94-100.

Анотація

Бігунець І. М. Процесуальні можливості сторони захисту під час здійснення досудового розслідування в режимі відеоконференції. – Стаття.

Здійснено юридичний аналіз положень кримінального процесуального законодавства, судової практики та позицій науковців щодо проблем процесуального порядку проведення допиту у режимі відеоконференції під час досудового розслідування. Наведено аргументи щодо передбачення у статті 232-1 КПК України альтернативи у отриманні показань від підозрюваного, який

знаходиться за межами України. Зазначається, що можливість сторонами кримінального провадження особисто приймати участь у дачі / отриманні показань у такому форматі, сприймати їх з огляду на всі відомі обставини кримінального провадження, сприятиме досягненню завдань кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальне провадження; досудове розслідування; слідчий, захисник; клопотання, допит підозрюваного, відеоконференція.

Summary

Bihunets I. M. Procedural possibilities of the defense party during the pre-trial investigation by videoconference. – Article.

A legal analysis of the provisions of criminal procedure law, judicial practice and the positions of scholars on the problems of the procedural procedure of interrogation by videoconference during the pre-trial investigation. Arguments are presented regarding the provision in Article 232-1 of the Criminal Procedure Code of Ukraine of an alternative in obtaining testimony from a suspect who is outside Ukraine. It is noted that the ability of the parties to criminal proceedings to personally participate in giving / receiving testimony in this format, to take them in view of all known circumstances of criminal proceedings, will contribute to the achievement of the objectives of criminal proceedings.

Key words: criminal proceedings; pre-trial investigation; investigator, defender; petition, interrogation of the suspect, videoconference.